

ВЕКТОРИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ФАХІВЦІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРВИННОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

VECTORS OF METHODOLOGICAL WORK OF NURSING SPECIALISTS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE PROCESS OF PRIMARY PREVENTION OF HIV INFECTION AMONG STUDENT YOUTH

У статті окреслено ключові вектори методичної роботи фахівців сестринської справи у закладах освіти в процесі здійснення первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді. Узагальнено, що нові тенденції поширення ВІЛ-інфекції в нашій країні змушують переглянути всю стратегію профілактичної освітньої діяльності й актуалізують діяльність фахівців сестринської справи у здійсненні первинної профілактики ВІЛ-інфекції. Установлено, що сьогодні зараження ВІЛ-інфекції перестало вже обмежуватися тільки традиційними групами, уразливими до ВІЛ, а стало поширюватися серед широких верств населення і головним чином серед молоді. Встановлено, що первинна профілактика є найбільш масовою, неспецифічною й такою, що використовує переважно педагогічні, психологічні та соціальні методи впливу. Відтак актуалізується роль фахівців сестринської справи у закладах освіти, де контингентом профілактики ВІЛ-інфекції є студентська молодь.

Підкреслено, що первинна профілактика ВІЛ-інфекції та інших соціально зумовлених захворювань, що реалізується фахівцями сестринської справи у закладах освіти, має на меті запобігти виникненню порушення або початку хвороби, попередити негативні наслідки і посилити позитивні результати розвитку індивіда. Встановлено, що окреслені завдання фахівці сестринської справи зможуть досягнути декількома шляхами: а) розвиваючи і посилюючи мотивацію на позитивні зміни у власному життєвому стилі індивіда і в середовищі, з яким він взаємодіє; б) направляючи процес усвідомлення індивідом себе, поведінкових, когнітивних і емоційних проявів своєї особистості, навколишнього середовища; в) посилюючи адаптаційні чинники або фактори стресорезистентності, ресурси особистості і середовища, що знижують стрійнятливість до хвороби; г) впливаючи на фактори ризику наркотизації з метою їх зменшення; д) розвиваючи процес самоврядування індивідом свого життя (управління поведінкою, зміною, розвитком) тощо.

Профілактична робота фахівців сестринської справи у закладах освіти переважно спрямована на формування і розвиток захисних факторів, що перешкоджають ВІЛ-інфікуванню. Тому провідними методами роботи фахівців сестринської справи у закладах освіти є програми формування здорового способу життя студентської молоді, а також підготовка до подолання складних життєвих обставин.

Ключові слова: фахівці сестринської справи, студенти, первинна профілактика,

просвітницька діяльність, інформаційна діяльність, ВІЛ-інфекція.

The article deals with the key vectors of methodological work of nursing specialists in educational institutions in the process of primary prevention of HIV infection among student youth. It has been generalized that new tendencies of spreading HIV infection in our country force to reconsider all strategy of preventive educational activities and actualize activities of nursing specialists in the realization of primary prevention of HIV infection. It has been established that at present, HIV infection is no longer limited to traditional groups vulnerable to HIV, became widespread among the general population groups and mainly among young people. It has been found that primary prevention is the most massive, non-specific and the one, which uses mostly pedagogical, psychological and social methods of influence. Therefore, the role of nursing specialists in educational institutions, where the contingent of prevention of HIV infection is student youth, is actualized.

It has been emphasized that the primary prevention of HIV infection and other socially conditioned diseases, implemented by nursing specialists in educational institutions aims to prevent the occurrence of the disorder or the beginning of the disease, to prevent negative consequences and to enhance the positive results of the development of the individual. It has been established that the defined tasks nursing specialists will be able to achieve in several ways: a) developing and strengthening motivation for positive changes in the individual lifestyle and in the environment with which he/she interacts; b) directing the process of self-awareness of the individual, behavioral, cognitive and emotional manifestations of his/her personality, environment; c) strengthening adaptive factors or stress factors, resources of personality and the environment that reduce susceptibility to the disease; d) influencing the risk factors of anesthesia in order to reduce them; e) developing the process of self-government of the individual in his life (mastering the behavior, change, development) etc.

Preventive work of nursing specialists in educational institutions is mostly directed to the formation and development of protective factors that prevent HIV infection. Therefore, the leading methods of work of nursing specialists in educational institutions are programs of formation of healthy lifestyle of student youth, and also preparation for overcoming difficult life circumstances.

Key words: nursing specialists, students, primary prevention, educational activities, information activities, HIV infection.

УДК 378:097:578.828.6-083

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.58>

Шквир О.Л.,

докт. пед. наук, професор,
доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Казакова Н.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
Хмельницької гуманітарно-педагогічної
академії

Постановка проблеми. Нові тенденції поширення ВІЛ-інфекції в нашій країні змушують переглянути всю стратегію профілактичної освітньої діяльності й актуалізують діяльність фахів-

ців сестринської справи у здійсненні первинної профілактики ВІЛ-інфекції. Сьогодні зараження ВІЛ-інфекцією перестало вже обмежуватися тільки традиційними групами, уразливими до ВІЛ, а стало

поширюватися серед широких верств населення і головним чином серед молоді. Очевидною стала і ще одна нова тенденція – підвищення частоти поширення ВІЛ-інфекції серед молодих жінок і різке зростання частоти передачі вірусу від матері до дитини, що вже призвело до збільшення числа ВІЛ-інфікованих дітей як у сім'ях, так і в освітніх установах.

Все це ще раз підкреслює реально високу ймовірність зустрічей з проблемами ВІЛ-інфекції безпосередньо в освітньому середовищі – соціальному інституті, який насамперед займається дітьми, підлітками та молоддю. І природно, що, володіючи великими і різноманітними можливостями і методами впливу на молоде покоління, його розвиток і формування, фахівці сестринської справи в освітньому середовищі не тільки не можуть стояти осторонь, але в сучасних умовах є важливими суб'єктами у протидії поширенню ВІЛ-інфекції серед населення нашої країни.

Ця позиція відповідає світовим стандартам профілактики ВІЛ / СНІДу в сучасних умовах. За свідченням Генерального директора ЮНЕСКО пана Коїтіро Ммацурі, «...освіта є найважливішим елементом попередження ВІЛ-інфекції та її наслідків. Під профілактичною освітою в сфері ВІЛ/СНІДу в ЮНЕСКО мається на увазі надання можливості студентам підвищити рівень знань, набути вміння і навички ведення здорового способу життя, змінити життєві цінності та установки, які дозволять обмежити поширення пандемії та зменшити її наслідки. В тому числі через доступ до медичного обслуговування, консультування і просвітницької освіти з питань лікування. Окреслені завдання в закладах освіти лежать не лише на викладачах, але й безпосередньо перебувають у полі професійної діяльності фахівців сестринської справи. ЮНЕСКО також прагне шляхом більш досконалих профілактичних заходів і планування обмежити вплив ВІЛ / СНІДу на сектор освіти і таким чином зберегти основні функції системи освіти» [4, с. 8–9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед молоді перебуває на вістрі наукової думки. Так, сучасні дослідники звертають увагу на вивчення соціально-педагогічних умов профілактики ВІЛ / СНІДу серед старшокласників (Л. Габора [5]); розробку медико-соціального обґрунтування системи профілактики передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини (Н. Жилка [8]); виокремлення педагогічних умов формування готовності майбутніх вчителів основ здоров'я до ведення первинної профілактики захворювань на ВІЛ / СНІД (С. Жульова [9]); особливостей організації роботи медичної сестри з віл-інфікованими пацієнтами (Т. Кордис [10]); розробку стратегій медичного догляду, психологічної підтримки,

соціального супроводу ВІЛ-інфікованих дітей (Н. Котова [11]).

Свою чергою О. Агафонова досліджувала специфіку освітніх програм, спрямованих на профілактику ВІЛ-інфекції серед молоді [1]. Тоді як Т. Александріна здійснила спробу висвітлити ключові вектори реалізації стратегії подолання ВІЛ-інфекції в Україні [2]. Проблема підготовки фахівців сестринської справи в організації первинної профілактики віл-інфекції серед студентської молоді знайшла відображення в напрацюваннях Л. Білик [3], котрий досліджував проблему формування паліативної компетентності бакалаврів медицини в процесі професійної підготовки; М. Кушлекайте, котрий вивчав ставлення медичних сестер до ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД [12]; Н. Низової – дослідниця виокремлює роль первинної ланки медико-санітарної допомоги населенню в системі протидії поширенню ВІЛ-інфекції в Україні [13].

Нормативні основи профілактики ВІЛ-інфекції серед молоді дослідив О. Єщенко [7]; вплив соціального, родинного та навчального оточення на формування превентивної обізнаності молоді щодо ВІЛ-інфекції досліджував О. Децик [6]. Проте питання виокремлення векторів методичної роботи фахівців сестринської справи у закладах освіти в процесі здійснення первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді належно не відображено в сучасних наукових доробках провідних дослідників.

Тому **метою статті** вважаємо окреслення ключових векторів методичної роботи фахівців сестринської справи у закладах освіти в процесі здійснення первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Первинна профілактика є найбільш масовою, неспецифічною й такою, що використовує переважно педагогічні, психологічні та соціальні методи впливу. Відтак актуалізується роль фахівців сестринської справи у закладах освіти, де контингентом профілактики ВІЛ-інфекції є студентська молодь.

На цей час сформульовані основні вимоги до структурування профілактичних програм в освітньому середовищі, які стосуються відповідності сучасним досягненням теорії профілактики ВІЛ-інфекції. Примітно, що основними структурними компонентами таких програм є: визначення цільової спрямованості і контингенту впливу, змісту профілактичного впливу, форм і методів роботи, способів оцінки ефективності проведеної профілактичної роботи.

Світовий досвід проведення профілактичних програм дозволив визначити деякі особливості профілактичного впливу, які знижують ефективність проведених профілактичних заходів. Тому фахівцям сестринської справи важливо урахувати виокремлені недоліки у здійсненні первинної

профілактики поширення ВІЛ-інфекції в закладах освіти [4, с. 56]. Натомість відповідно до сучасного підходу щодо профілактики ВІЛ-інфекції потенційно ефективною може бути програма, яка відповідає таким критеріям ефективності:

1. Програма, побудована на концепції, яка адекватна сучасним напрямкам профілактики ВІЛ-інфекції серед молоді.

2. У програмі чітко поставлені реалістичні цілі і завдання, сформульовані конкретні результати, які можуть бути вимірні.

3. У програмі визначено логічну послідовність конкретних заходів, необхідних для досягнення поставлених цілей і отримання передбачуваного результату.

4. Програма містить критерії і способи оцінки ефективності проведеної роботи і передбачає контроль за отриманими результатами.

5. Програма спрямована на посилення проєктивних і адаптаційних факторів і зменшення факторів ризику зараження ВІЛ-інфекцією або розвитку СНІДу.

6. У програмі чітко визначена цільова група за такими параметрами, як: стать, вік, сексуальна орієнтація, етнічні / культурні характеристики, ступінь залученості в проблему ВІЛ / СНІДу, характер ризикованої поведінки, соціальне оточення, умови життя.

7. Програма передбачає розвиток ресурсів особистості, формування ефективних стратегій поведінки.

8. Програма орієнтована на зміну соціального оточення студентів й передбачає включення модулів для батьків, викладачів, відповідних тематиці програм для неповнолітніх, щоб ініціювати внутрішньосімейне обговорення і вироблення чіткої внутрішньородинної політики.

9. Програма передбачає застосування інтерактивних і тренінгових методів роботи: моделювання ситуацій, рольові ігри, дискусії, зворотній зв'язок тощо.

10. Програма довгострокова, передбачає регулярність профілактичного впливу, наступність, циклічність профілактичного впливу.

11. Програма орієнтована на розвиток місцевих ресурсів для забезпечення профілактичної діяльності та передбачає підбір і навчання кадрів; інформаційне і методичне забезпечення.

12. Програма орієнтована на соціальний резонанс і враховує його. Це виражається в приверненні суспільної уваги закладу освіти до проблеми проведення профілактичної роботи тощо.

Окресленими критеріями повинні керуватися фахівці сестринської справи під час розробки програм первинної профілактики ВІЛ-інфекції серед молоді. Водночас необхідно враховувати матеріально-технічні, методичні можливості кожного конкретного закладу освіти.

Первинна профілактика ВІЛ-інфекції та інших соціально зумовлених захворювань, що реалізується фахівцями сестринської справи у закладах освіти, має на меті запобігти виникненню порушення або початку хвороби, попередити негативні наслідки і посилити позитивні результати розвитку індивіда. Встановлено, що окреслені завдання фахівці сестринської справи зможуть досягнути декількома шляхами:

а) розвиваючи і посилюючи мотивацію на позитивні зміни у власному життєвому стилі індивіда і в середовищі, з яким він взаємодіє;

б) направляючи процес усвідомлення індивідом себе, поведінкових, когнітивних і емоційних проявів своєї особистості, навколишнього середовища;

в) посилюючи адаптаційні чинники або фактори стресорезистентності, ресурси особистості і середовища, що знижують сприйнятливість до хвороби;

г) впливаючи на фактори ризику наркотизації з метою їх зменшення;

д) розвиваючи процес самоврядування індивідом свого життя (управління поведінкою, зміною, розвитком) тощо.

Профілактична робота фахівців сестринської справи у закладах освіти переважно спрямована на формування і розвиток захисних факторів, що перешкоджають ВІЛ-інфікуванню. Тому провідними методами роботи фахівців сестринської справи у закладах освіти є програми формування здорового способу життя студентської молоді, а також підготовка до подолання складних життєвих обставин.

Інформаційна та просвітницька робота повинна орієнтуватися на наступні блоки профілактичної програми:

– опис сутності ВІЛ-інфекції, її передачі, способи захисту від інфікування;

– статеве виховання;

– пропаганда цінностей сім'ї, вірності своєму партнерові, відмови від раннього вступу в статеві зв'язки. В зміст профілактичної програми доцільно імплементувати проблемні завдання для забезпечення особистісного зростання студентів. Основними мішенями особистісного розвитку здобувачів освіти в контексті первинної профілактики ВІЛ-інфекції повинні стати наступні вміння та навички: прийняття відповідальних рішень і самостійного вирішення проблем; творчого і критичного мислення; ефективною комунікації; рефлексії та емпатії; управління емоційним станом; подолання стресових ситуацій.

Висновки і пропозиції. Проблема поширення вірусу імунодефіциту людини серед підлітків і молоді в сучасній Україні не тільки залишається надзвичайно актуальною – з кожним роком вона все більше загострюється. Сьогодні суспільство

переходить від декларативного визнання необхідності профілактики ВІЛ / СНІДу до активних дій. Державні і недержавні організації здійснюють різноманітні профілактичні програми, акції та інші заходи. З огляду на найбільшу залученість в проблему ВІЛ / СНІДу молодого населення і вразливість перед зараженням ВІЛ-інфекцією студентської молоді основний пріоритет в первинній профілактиці має профілактична робота з цією категорією населення. У вирішенні цього завдання значним потенціалом володіють фахівці сестринської справи, котрі повинні проводити систематичну, послідовну просвітницьку роботу в закладах освіти щодо уникнення поширення ВІЛ-інфекції шляхом спрямування студентів до ведення здорового способу життя. Крім того, залучення фахівців сестринської справи, котрі працюють в освітніх установах, до профілактики ВІЛ-інфекції сприяє викоріненню дискримінації ВІЛ-інфікованих, становленню адекватного і гуманного ставлення до носіїв ВІЛ-інфекції. За оцінками експертів ВООЗ епідемія ВІЛ/СНІДу може бути відвернутою насамперед за рахунок освіти людей і зміни ними свого стилю поведінки, спрямованого на зменшення ступеня ризику і підвищення мотивації на здоровий спосіб життя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агафонова О.В., Боровский И.В., Демченко В.В., Павлова А.М. Работа с молодежью – основа образовательных программ, направленных на профилактику ВИЧ-инфекции. *Журнал микробиологии, эпидемиологии и иммунобиологии*. 2009. № 1. С. 119–120.
2. Александріна Т. Стратегія подолання ВІЛ-інфекції в Україні: професійний погляд на проблему. *Український медичний часопис*. 2013. Вип. 6. С. 30–32.
3. Білик Л.В. Формування паліативної компетентності бакалаврів медицини в процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед.ун-т ім.Г.С.Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2015. 20 с.
4. ВІЛ-інфекція в Україні : інформ. бюл. / Центр громадського здоров'я МОЗ України ; за ред. В. Купіти. Київ, 2018. № 49. 121 с. URL: https://phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/HIV_in_UA_49_2018.pdf (дата звернення: 16.05.2021).
5. Габова Л.І. Соціально-педагогічні умови профілактики ВІЛ/СНІДу серед старшокласників : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.05 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2010. 18 с.
6. Децик О.З., Басараба Т.П. Вплив соціального, родинного та навчального оточення на формування превентивної обізнаності молоді щодо ВІЛ-інфекції. *Україна. Здоров'я нації*. 2016. № 1/2. С. 63.
7. Єщенко О.Г. Аналіз основних нормативно-правових документів України в сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу. *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ-інфекція*. 2016. Вип. 2. С. 5–15.
8. Жилка Н.Я. Медико-соціальне обґрунтування системи профілактики передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини : автореф. дис. ... д-ра мед. наук : 14.02.03, 14.01.01 / Нац. мед. акад. післядиплом. освіти ім. П.Л.Шупика. Київ, 2011. 39 с.
9. Жульова С.І. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів основ здоров'я до ведення первинної профілактики захворювань на ВІЛ/СНІД : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2011. 20 с.
10. Кордис Т.О., Мялюк О.П., Марущак М.І., Бушинська І.В. Організація роботи медичної сестри з віл-інфікованими пацієнтами. *Медсестринство*. 2017. № 3. С. 26–29.
11. Котова Н.В. ВІЛ-інфіковані діти: медичний догляд, психологічна підтримка, соціальний супровід, правовий захист. Київ : ТОВ «К.І.С.», 2010. 176 с.
12. Кушлекайте М.І. Ставлення медичних сестер до ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД. *Соціологічні дослідження*. 2006. № 5 (265). С. 75–77.
13. Низова Н.М., Талалаев К.А., Миронюк И.С. Роль первичного звена медико-санитарной помощи населению в системе противодействия ВИЧ-инфекции половым путем в Украине. *Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛінфекція*. 2013. № 4. С. 7–13.